

BRAT (2979) *sb m*

brat (2976), **bratr** (3); brat : bratr *BielKron* (527 : 1), *OrzQuin* (14 : 1), *PaprUp* (22 : 1).

a jasne.

sg *N* brat (745). ◇ *G* brata (454). ◇ *D* bratu (293). ◇ *A* brata (505). ◇ *I* bratem (256); -em (20), -em (2), -(e)m (234); -em *MurzNT*; -em : -em *ZapKości* (8 : 1). ◇ *L* bracie (43). ◇ *V* bracie (524). ◇ *pl* *G* bratów (45); -ów (4) *MurzNT*, *KochFrag*, *SarnStat* (2), -ow (2) *OpecŻyw*, *MurzHist*, -(o)w (39). ◇ *D* brat(o)m (21). ◇ *A* braty (34), bratów (13); -y *LibLeg*, *BielŻyw*, *Leop* (5), *Prot*, *HistRzym*, *RejPos*, *BielSat*, *KwiatOpis*, *BudBib*, *BudNT*, *SkarŻyw*, *ZapKości* (2), *BielRozm*, *SkarKaz* (5), *SkarKazSej* (2); -ów *MiechGlab* (3), *SarnStat*; -y : -ów *BielKron* (7 : 1), *StryjKron* (1 : 7), *WujNT* (1 : 1); -ów (1), -(o)w (12). ◇ *I* braty (37). ◇ *L* braciech (3) *WierKróc*, *BielSjem*, *SarnStat*, brat(a)ch (1) *RejJóz*. ◇ *du* *G* (*cum nm*) bratu (1) *TarDuch* B7v. ◇ *A* (*cum nm*) bratu (4) *OpecŻyw* 121v, *TarDuch* B2, *BielKron* 259v, *SkarŻyw* 473.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Syn tych samych rodziców albo jednego z nich; człowiek związany pokrewieństwem bliższym lub dalszym, członek tego samego rodu, krewny w drugim czy trzecim pokoleniu; *frater* *Mącz*, *Cn* (1932) : *LibLeg* 3/33v, 7/9v, 10/58v [4 r.], 11/12, 93v (22); *thadym* zagroził gdzie gradzał moy ocziecz y brath *ZapWar* 1525 nr 2157, 1503 nr 1913, 1506 nr 2031, 1507 nr 1989, 1516 nr 2123, 1521 nr 2183 (30); *OpecŻyw* 39, 47, 52, 67 [2 r.], 67v, 121v, 143v, 158v; *PatKaz I* 2; *kaym* zabył brata abla *PatKaz II* 73; *HistJóz* A2v [2 r.], C2v [2 r.], C3v [2 r.], C4 [3 r.], C4v [2 r.] (18); *Iezu* ienżes dwu brathu *Symona* y *Andrzeia* z łodzi wyzwane *Naładować* łie kazał. *TarDuch* B2, A3v, A6, B7v, D3v [3 r.]; *BielŻyw* 21, 23, 24, 50 [2 r.], 105, 116; *BielŻywGlab* n1b 12 [2 r.]; *March*² D3 [2 r.]; *MiechGlab* 10, 12, 13, 16, 40 (12); *March*³ V7v; *WróbŻółt* 49/20; *WróbŻółtGlab* A3; *LibMal* 1543/69v, 70v [2 r.], 72v, 75 [2 r.], 1545/98v [3 r.] (33); *Czym* pomoc chudemu brátu Abo oney łieftrzenicy Co tám mieszka na vlicy *RejRozpr* C, C3; *RejJóz* A7v, N2v [2 r.], N4v, N5 [2 r.], N5v [2 r.] (19); *SeklKat* I2 [2 r.]; *HistAl* E, 18, L8v, N [2 r.]; [*w jednym domu*] brát z brátem/ żoná z mężem łye nyezgadza. *KromRozm I* Gv, Gv; *MurzNT* 46 [2 r.], *Mar* 1/16, 19, 6/3, 12/19 [3 r.], *Luc* 3/1, *Ioann* 6/8; *Komedia* *Iuftiná* y *Konftánciey*/ brátá s łiołtrą *BielKom kt*, G; *GliczKsiąż* C6, E2; *LubPs* N2, Y3; *GroicPorz* y4v, (ee5), ff2v [2 r.], gg, 112v (15); *KrowObr* 140v, 141 [2 r.], 162v, 237v [2 r.]; *RejWiz* 37, 159v, 160; *Leop Gen* 27 arg, 36 arg, 36/6, *Lev* 25/14, 25 (53); *OrzList* e2; brát nierozdzyelny zá brátá woyną łłużyc może *UstPraw* D3, A3 [2 r.], B4, B4v [2 r.], D3 [3 r.], D3v [4 r.], G2; *RejZwierc* bb3, 22v [2 r.], 46, 53v, 71v; *Głos* krwi brátá twoiego [*fratris tui*] woła ku mnie z łiemie. *BibRadz Gen* 4/10, 4/2, 8 [2 r.], 9 [2 r.], 11, I 3 *marg* [2 r.] (88); *OrzRozm* M3v; *Ná* oštátek iemu *Kroł* [!] przyłaczył *Grábie* *Szczepuckiego*/ *Woiewodzinego* brátá *BielKron* 306v, 3 [5 r.], 8v, 11, 12v, 13 (413); *Avunculus maior*, *Stárey* mátki brát. *Babczin* brát *Mącz* 22a, 22a, 98a [2 r.], 136a, 189d, 204a (30); *LeovPrzep* Ev, I2v; *GórnDworz* Q7, Rv, Y7v, Y8, Mm4; *Rzeklá* iemu *Siołtrá*. *Bráćie* moy miły/ słyłz rády mey *HistRzym* 31, 6v, 31 [2 r.], 32, 32v [3 r.], 33 [2 r.] (32); *RejPos* 20v, 26v [3 r.], 56v [2 r.], 71v, 80v (41); *BiałKat* 13v; *KwiatOpis* A3v, B3v; *GrzegŚm* 61; *RejZwierc* [28³] [2 r.], 55v [2 r.], 78 [2 r.], 90, 124 (19); *BielSpr* 41v, 56v; *KochMon* 21; *WujJud* 229; *BudBib* c3v [2 r.], *Gen* 12/5, 25/18, 26, 29/10 [3 r.], 12 (55); *iż* był *Bog* onego potężnego obrońcę/ *Iego* *M. Paná* brátá *Wálzey* *K:M*: z tego żywotá

wziąć raczył *BudBibKaw* A3, A2, A2v [2 r.], A3v; *MycPrz* I C4v; *WierKróc* Bv; *BiałKaz ktv* [2 r.], C2v [2 r.], C3, C3v [4 r.], D2, D2v [2 r.], D3v [2 r.]; *BudNT Matth* 4/21 [2 r.], 10/2 [2 r.], 22/24 [2 r.], 25, *Mar* 3/35 (12); *StryjWjaz* A3v, A4v [3 r.], B2v [2 r.], B3; *CzechRozm* 93 [2 r.], 110v [2 r.], 111 [2 r.], 138, 150 (24); *PaprpPan* E3v, M3v, N3, N4v, T (13); o Kaimie który brátá zabił [...] Bog taki wyrok vczyńił [*Caimo fratricida*] *ModrzBaz* 79v, 84v, 100, 100v, 104v, 107; *KochOdpr* C2, Dv; *KochPs* 49 [2 r.], 72, 75; wdrodze nálazł miłego brátá ták dawno niewidánego *SkarŻyw* 490, 46 [2 r.], 242, 252, 263 [10 r.], 271 (72); *ZapKościér* 14, 23v, 26v, 28v, 33v (49); *StryjKron* A3v, 11, 81, 115 [2 r.], 129 (68); ieffli brát/ á iefft niedźwiadkiem/ hydrą/ kocźkocdanem: tedy niewiem áby brát tákiego/ tákim też nie musiał być. Eodem enim patre nati fratres, naturam patris referunt *CzechEp* 96, 31, 41, 96 [2 r.], 261, [393]; *NiemObr* 8 [2 r.], 11, 131; *KochFr* 65; *KlonŻal* C2; *KochMuza* 26; by [...] Siołtrá brátu trzećią część dobr śwych wydzieliłá. *BielSjem* 21; Oćiec z synem/ brát z brátem/ częłto zá łeb chodzą *BielRozm* 4, 4, 7; Brát on męzoboycá/ prósbą pierwey/ á potym y groźbą wzywał brátá/ żeby fię z niem poiednáł *GórnRozm* Dv, C3v, C4v [7 r.], Dv [9 r.], F2, Iv [2 r.] (25); *Paprup* B3 [2 r.], C4 [2 r.], Dv, E4, Fv (12); Na to wń pomni zem ci ia wń nie synowieć, ale brat *ActReg* 163, 47, 56, 57, 65, 70 (12); Amitini – Działki odbrata íziołtry. *Calep* 61b, 119a, 458b, 594a, [643]a, 860b; *GostGospSieb* +4v; *GrochKal* 21; *Phil* I; *KochCz* A4; *GrabowSet* A2, A2v [2 r.], A3 [2 r.]; Komu táyné łá brátów Thebáńskich niezgody? *KochFrag* 41; nam był rádźien/ y pomocen [...] przez wzytek wiek śwóy/ iáko brát prawdźiwy *KochFrag* 48, 48, 49 [2 r.]; *OrzJan* 61, 63, 74, 77, 93; na ktorey przyczynę raczyłes brátá iey Lázárzá [...] śwíátu przywroćić *LatHar* 463, + +5, 203, 585; *KołakCath* A4v, B2, B2v, C4; *KołakSzczęśl* C3; A wydać brát brátá na śmierć [*tradet autem frater fratrem in mortem*] *WujNT Matth* 10/21, *przedm* 35, *Matth* 4/18, 21, 10/2 [2 r.], 21 (55); *WysKaz* 29, 43; Brát oddzielony miánowicie, á nieoddzielony ípólnie, pozywany bydz ma. *SarnStat* 591, 9, 168, 237, 378, 532 [2 r.] (41); *KlonKr wstęp* A2, A3 [2 r.], A4 [3 r.], s. A3 [2 r.], C3v, C4v; *SkarKaz przedm* 3, s. 6b [2 r.], 315b, 385b; *CiekPotr* 57, 552a; Gdy z was ieden drugiemu będzie wiernym brátem. Zaden was nie przemoże *CzahTr* E2; *SkarKazSej* 680b; *SkorWinsz* A3; Dzielił fię Kukułczy syn [...] Z synámi cnego łozá: I był brátem nowym *KlonWor* 63, 29 [2 r.]; *PudłDydo* A2v, B3v, B4v; *SzarzRytjSzarz nlb* 2 [3 r.], *nlb* 2 v [3 r.].

brat komu (3): *LibLeg* 10/127v; Pomni iżeś mi brátem/ á ia iefftem siołtrá twa *HistRzym* 31; *StryjKron* 497.

W połączeniu z przymiotnikiem dzierzawczym odimiennym (100): Izałz to nie ćieflá/ fyn Máryiey/ bráth Iakobow [*frater Iacobi*] y Iozephow/ y Iudy/ y Symonow? *Leop Mar* 6/3, *Gen* 22 *arg*, 1.*Par* 11/20, 26, 38, *Esth* 2/15, *Mar* 5/37, *Act* 12/2; Ty ósmioro dzieći vrodźilá Melchá Náchorowi brátu Abráhámowemu [*fratri Abraham*]. *BibRadz Gen* 22/23; oto Rebeká corká Bátuelá syná Melchy żony Náchorá brátá Abráhámowego [*fratris Abraham*] wychodźilá *BibRadz Gen* 24/15, I 13 *marg*, 1.*Reg* 26/6, 2.*Reg* 13/32, 23/24, I 208v *marg* (11); LAdziszlaw pierwzy/ wnuk krolá Polkiefkiego [!] Miefzká/ brát Giezin/ włtąpil ná ftholec krolewłki *BielKron* 301, 13, 23v [2 r.], 56v, 64v, 69, 71 (33); *KwiatKsiąż* Gv; *Mącz* 8c, 153d, 155c, 163d; *RejPos* 274; *BudBib* 1.*Reg* 26/6, 2.*Reg* 13/32, 23/18, 23/24, 1.*Par* 27/7, 11/38; *BudNT Act* 12/2, *Iudae* 1; *SkarJedn* 79; *KochOdpr* D3; *SkarŻyw* 242, 489 [2 r.]; *StryjKron* 315, 447, 467, 477, 497, 502, 512, 567, 592; *CzechEp* 134; *KochCz* Bv;

Izali ten nie iest cieślá/ fyn Máriey brát Iákobow y Iosephow' (*marg*) Iozego. G. (-) [*frater Jacobi et Ioseph*] *WujNT Mar 6/3* [*przekład tego samego tekstu Leop*], s. 133, *Mar 3/17, 5/37*, s. 148, 227 (12); Piérwłzy był Woyciech Miłtrz Mołtów/ brát Hánkónów/ z Mienfelnic *SarnStat 372, 371, 594*; Lech piérwłzy Brát Czechow. *KlonKr wstęp A2 marg, A4*; K temn zaráz mátkę/ y Iuliufowego/ Brátá/ ktorego nołżę/ do grobu iednego. Odiázdem íwym wprowadził *PudłDydo B4*. Cf »brat młodszy«, »starszy brat«, »stryczny brat«.

W porównaniach (16): Takom łobie był w tym ludzje polubił iako w bracie naszym [*quasi proximum, et quasi fratrem nostrum*] *WróbŻołt 34/14*; *RejKup f2v*; *LubPs 13*; *RejFig Bb7*; *Mącz 168c*; *OrzQuin Q4*; Nie ták iáko więc owo drugi/ co łobie poczyna s pánem iáko z brátem *Górndworz K7*; [*Pan pilne staranie*] czyni o tobie/ nie ináčzey iedno iáko o włálnym brácie łwoim *RejPos 166v*; *MycPrz I C2*; *StryjWjaz C*; nie poczytaycie go/ [...] zá nieprzyiacielá/ ále nápominajcie iáko brátá. [*bibl. 2.Thess 3/15*] *CzechEp 30*; *KochCz A2v [2 r.]*; Dzielim íyę wyłługá z łwiętymi iáko z bráty. *SkarKaz 637a marg, 489a*; [*Wiara katolicka*] każe włzytkim wiernym być iáko brátom v iednego oycá/ y w domu iednym *SkarKazSej 683b*. Cf »brat rodzony«, »własny brat«.

Przysłowie (4): Iuz áni brát áni íwát ni rodzona ciotká/ Włzytko tbo áby wydrzec drapye iáko kotká. *RejWiz 94*; nie folgowáli brátu áni íwátu áni żadnemu *BielKron 343v*; Niemáłz Syná/ niemáłz Brátá/ niemáłz żadnégo w Polfzce pewnégo nam Swátá *OrzQuin Y3v*; bo iuz tám nie będyełz miał ni brátá ni íwátá *RejZwierc 17v [ogółem 4r.]*.

Wyrażenia: »brat bliski« = *brat cioteczny albo stryjeczny, bliski krewny (2)*: Potym mu [*Mikołajowi Rejowi*] był dał Páweł Byłtram bráth iego bliłki bezplódnym będać dwie wśi w Lubelłkiey ziemi *RejZwierc Aaa, Aaa*.

»brat bliźnięcy, bliźni« (3): Bo ya znam że nye wybáwi brát brátá bliźnyego [*Vulg Ps 48/8*] *LubPs N2* [*Brat rodzonego nie odkupi brata KochPs 72*]; IAKob fyn Izáákw młódzzy brát bliźnięcy Ezaego *SkarŻyw 346, 526*.

»brat cioteczny, ciotczony; ciotczany brat« (6 : 2): *amitinus, est amitae meae filius, cyotczany brat BartBydg 251*; *consobrinus, [...] est filius sororis matris meae vvy [!] vel cyothczany brath BartBydg 251b*; brát iego ciotczony Przemyśław Poznánłkie Kfiążę złthąpił mu z Rudłkiey źiemie [*Henrykowi Probusowi*] *BielKron 364v, 72v, 97v, 345*; *ZapKóscier 23*; sam [*Bolesław Chrabry*] ciągnął przeciw Xiążęciu Czełkiemu Bolesławowi Brátu ciotecznemu *StryjKron 165*.

»fáłszywy brat«: *Pfeudadelphus, Latine falfus frater, Fálłzywy brát. Mącz 328c*.

»brat od inszej matki« = *frater ex diversa matre, eodem patre Cn*: Boleflaw Krifpus/ Brąd [!] iego od infzei Matki bel Panem dobrem *PaprUp B3*.

»brat jednej matki a inszego ojca« = *frater natus eadem matre, diverso patre; frater uterinus Cn*: *Uterinus [...] ut uterinus frater, Brát yedney mátki á ynłzszego oycá. Mącz 509d*.

»brat od jednej matki narodzony«: Iełliby cie też brát twoy od iedney mátki národzony/ ábo fyn twoy [...] táiemnie podwođził ku chwale Bogow cudzych *BibRadz Deut 13/6*.

»krzesny brat«: *commatrinus, krzesny brat BartBydg 253b*.

»brat z macochy« = *frater ex diversa matre, eodem patre Cn*: [*Aleksander Macedoński*] brátá z mácochy Karaná dał ściąć *BielKron 123v*.

»brat młodszy; młodszy brat« (33 : 23): nye vzzrycye oblitza mego iefli brátá fwego młodźzego nye przywyedyecye zfozą *HistJóz* C4, C2v [2 r.], C3v, C4, D3, D3v; *MiechGlab* 43, 68; Item Owyefz kthori na trzech stayadlach zażyall Brathu młodfchemu Michalovi odkazall *LibMal* 1517/132; *RejJóz* A4v, A7, M6v, Nv [2 r.], N8v [3 r.], O6; My w tákowey rzeczy fkázuiem nieśluchác młodźzego brátá *UstPraw* G2v, G2v; *BielKron* 17, 17v, 18, 98v, 117 (17); Domicianus był fynem Vefpalianufowym/ á Titufow młodźzy brat *KwiatKsiąż* Gv; *HistRzym* 101v, 131v; od młodźzego brátá Pan ofiárę wdzięczniy przyiał *RejPos* 56v; *RejZwierc* 125v; kube k [!] frebny/ włofz do wierzchu woru (brátá ich) młodźzego [iunioris] *BudBib Gen* 44/2; *SkarŻyw* 346; *ZapKościer* 3v; *StryjKron* 76, 360 [3 r.]; *Paprup* B3; potym przyżedłzy Mikołay młodźzy brát Wálków/ odnawia zálie tę fpráwę. *SarnStat* 594, 592, 594, 1266; *CiekPotr* B2v. Cf »brat bliźniący«.

»brat nabliźszy; nabliźszy brat« (1 : 1): Aż y ten/ któregom ia ták był vmiłował/ Zem/ iáko nabliźłżego brátá/ go fzacował. [...] Ten w rádźie nieprzyiaćioł moich iáwnie śiadał. *KochPs* 61; Ná ich mieyfce podályć [fata] iák oycá miłego/ Stryiow onych to twoich brátá nabliźłżego. *KołaćCath* C2.

»brat Pański, Pana naszego, Pana Krystusow, Pana Krystusa; Pana Krystusa brat« = *krewny Chrystusa* (11 : 1): fwięty Iákub Apofoł Bráth Páná Kryftufow *KrowObr* 194v; *Leop Gal* 1/19 [przekład tego samego tekstu *WujNT*]; Iákubá Páná Kryftufá brátá przełożonym w Ieruzálem poftánowili *BielKron* 139v; Iákub mniefzy brát Páná Kryftufá *BielKron* 145; gdzie [w piśmie] fię Apofoł Iákub mniefzy/ zowie brátem Páná náłżego *SkarŻyw* 242; Nie przeto tedy zowie fię w piśmie Iákub mniefzy brátem Pánfkim/ ifz był fynem Iożephowym [!]: ále ifz mátká iego Márya Kleofhy byłá fioftrą ácz nierodzóną mátki Chryftufowey *SkarŻyw* 242; *NiemObr* 55; inłżego z Apofołow żadnegom nie widział; iedno Iákubá brátá Pánfkiego [fratrem Domini]. *WujNT Gal* 1/19, 511, 784, 832, Zzzzz.

»pi(e)rworodny brat« (4): vprzedzáiácz Iakob Ezau pirworodnego brátá fwego/ [...] przyniołł pokarm oycu fwemu y odzierzał błogofłáwieńftwo przed pirworodnym brátem fwoim. [bibl. *Gen* 27/19] *RejPos* 56v; *SarnStat* 593. Cf »starszy brat«.

»brat przyrodny, przyrodzony; przyrodny brat« = *couterinus BartBydg* (11 : 1): [Jezus] plakál rzewno fwęgo rycerza/ ij oyttza milégo/ ij brata przyrodzonégo [Jana Chrzćiciela]. *OpecŻyw* 48v; *couterinus, ex eodem utero cum alio progenitus, przyrodny brath vel syostra BartBydg* 36b; Po zábitym Bretyfłáwie wybran ná kłieftwo Borzywoy wtory brát przyrodzony Bretyfłáwow *BielKron* 324v, 299v; Przeciwo themu pan Bieniafz podliefki brath ich przyrodny odstępuie [...] spadku *ZapKościer* 13v, 12v, 13 [2 r.], 14v, 16, 74 [2 r.].

»brat rodzony, rodny; rodzony, rodny brat« = *frater germanus Mącz, Cn; germanus Mącz; germanus Cn* (95 : 12): rodzoni brath swiadcztwo flufzne vczinil *LibLeg* 11/93v; kthory vol yemv dosthal syą po braczye yego rodzonym *ZapWar* 1514 nr 2153, 1505 nr 1999, 1513 nr 2063, 1528 nr 2421, 1536 nr 2560, nr 2561, 1539 nr 2594 (14); WTen czas/ rozniemogl fię [...] Lazárz z Betanié/ brat rodzony Marié Magdaleny ij Márty [bibl. *Ioann* 11/2] *OpecŻyw* 66v; *HistJóz* D3; *MiechGlab* 32, 42, 47; *BierRozm* 13; *LibMal* 1546/123v; *RejJóz* P2v; Iáko z brátem rodzonym z nimim fię zbráćić chcyáł *LubPs* 13; *RejZwierz* 19v, 83v; Ian tež Herbort Podkomorzy Przemyfki/ brát rodny

Biskupá tego OrzRozm S; winien ią [bezdzielną wdowę] poiąć niebożczyków brát rodzony *BielKron* 465, 141v, 157, 187, 209v, 218v (18); Frater Germanus, Non Germanus frater. Rodzony brát. *Mącz* 136a; Perinde te amo atque meum germanum, Niemniej cie miłuyę yáko brátá rodzonego. *Mącz* 168c, 144c, 167a, 179d; kótórego ty rodnym Brátem íwym być zowiefz *OrzQuin* Aa5v, B4v, R3; *Prot* C2; *GórnDworz* Y7v; *RejPos* 3v, 168; *RejZwierc* 55v; *CzechRozm* 151v [3 r.]; íwoie rowne y krewne/ á czáfem y bráty rodzone [germanos fratres *Modrz*] zábijáią. *ModrzBaz* 64, 127v; *SkarJedn* 257; Brát rodzonego nie odkupi brátá [*Vulg Ps* 48/8] *KochPs* 72 [Bo ja znam że nie wybawi brat brata bliźniego *LubPs* N2]; *SkarŻyw* 164, 168, 192, 236, 408, 489, 519; *ZapKościar* 57v, 62; [*Witold*] Bráty rodzone y Stryieczne/ iednych pobіл/ drugich z ich oyczyfitych vdziałow [...] złupił *StryjKron* 355, 180, 190, 270, 315 [2 r.], 497 (12); *KochFr* 73; *WerGośc* 237; *WerKaz* 296; ktobi zabil Oica/ Matke/ Pana/ abo i bratra rodzonego *Paprup* I4, B2, C4, F3; *ActReg* 158; *KochFrag* 43; w Conftituciách nowych [...] Ianá Olbráchtá przodká y brátá rodzonego náfzého namilfzého ieft to opátrcono *SarnStat* 945, 848, 978 [2 r.], 992, 993 [3 r.], 1067; Ale żeś chłoftę podiał. v Nogatu/ Nie zwierzay áni rodzonemu brátu. *KlonFlis* H4v; *PudłDydo* A2v; *SzarzRytJSzarz nlb* 2. Cf »stryczny brat«.

»siedm bratow ípiących«: Pod tym też Theodozyufem fiedm brátów fpiących ocuciło álbo ożyło *BielKron* 160.

»starszy brat; brat starszy« (25 : 18): *MiechGlab* 43; *BierRozm* 25; *RejJóz* A4v, A7v, O4; *UstPraw* B4, G2v [2 r.]; *RejFig* Bb4v; *RejZwierc* 69; Zrodzili íię też íynowie Semowi oycu wízech íynow Heber/ y brátu ítáfzemu Iáphetowemu. *BibRadz Gen* 10/21; żáday mu [*Adoniaszowi*] rádniey kroleftwá/ boć ítáfzy brát nád mię [*bibl. 3.Reg* 2/22] *BielKron* 76 [*przekład tego samego tekstu BudBib*], 58v, 91, 174v, 259, 301v (11); *OrzQuin* B4v; pomázał go [*Samuel Dawida*] wnet ná krolá/ opuściwízy ony ítáfze y pirworodne bráty iego. [*bibl. 1.Reg* 16/13] *RejPos* 56v, 280v; Prośze mu y kroleftwá/ poniewáz on ítáfzy brát moy niżeli ia *BudBib 3.Reg* 2/22; Aaron ítáfzy brát Moyżefzow. *SkarŻyw* 489 marg, 346 [2 r.]; *ZapKościar* 46v; *StryjKron* 395; ítáfzy brát Izmáel/ [...] prześládował Izááká *CzechEp* 41; *ActReg* 163; *WujNT* 217; áby brát ítáfzy álbo piérworodny nie mógl dóbr bráciéy íwéy [...] przedáwác *SarnStat* 593, 592, 593, 594, 694, 797; *KlonKr wstęp* A2, s. A3; *KlonWor* 29.

»brat stryjeczny, stryczny; stryjeczny, stryczny, stryjny brat« = *patruelis BartBydę* (22 : 6): *ZapWar* 1505 nr 1998 [3 r.]; *patruelis est patruí mei filius vel [...] filius fratris mei patris, stryyny brath BartBydę* 251; *IVlianus* [...] Apoftátá [...] ítryczny brát Konftáncyufow/ á rodzony Gállufá *Nepocyaná BielKron* 157, 24, 71, 130, 156v, 220v (10); [*Królestwo węgierskie*] miáło też potym Ludwiká/ twego ítryiecznego brátá [*patruelem fratrem*]. *ModrzBaz* 127v; ktory kup i Testament iefcze za zywotha swego poddala Anna Głowczewska Brathu swemu Stryiecznemu. *ZapKościar* 22, 21v [3 r.], 22v, 58v [2 r.]; *StryjKron* 225, 355, 497, 612; Dálfzy póymuie, á bliźzy bierze: bliźzy íieftrzeniec, bliźzy do bránia ípadku, niż brát ítryieczny *SarnStat* 601, 1159. Cf »brat rodzony«.

»własny brat; brat własny« (4 : 2): *BielKron* 253v; wízyftkiého ná poły z nim [*Rusinem*] mam/ nie iáko z Sąśiádem/ ále iáko z íwym włádnym brátem *OrzQuin* Q4; *RejPos* 166v, 168; *SkarŻyw* 483; od brátá wygnaná włádnego/ S kroleftwá/ támem zaraz [...] Pozbyłá y oyczyzny *PudłDydo* B3v. Cf »brat rodzony«, *W porównaniach*.

»brat wujeczny; wujeczny brat« (2 : 1): avuncularis frater, wyeczny brath *BartBydg* 251; *BielKron* 15; bieżeli do Klemenfa Papieża/ brátá wuiecznego Domicille *SkarŻyw* 435.

Szeregi: »powinna krew i brat« : Małz tám powinną krew y brátá twego *SkarKaz* 551b.

»brat i powinny«: wspomniéie iedno [...] ná oycá miłego/ [...] ná bráty y powinne: á pokwápiéie fię do nich *SkarKaz* 551a.

»brat albo przyjaciel bliższy«: kiedy ktory Zyd vmárł bez potomftwá/ thedy brát álbo przyjaciel bliższy powinien plemię álbo nafienie iego wkrześć [bibl. *Deut* 25/5] *BielKron* 118.

W przen (10) : *OpecŻyw* 6v, 147v; W kázdey robocie/ Bądź brátem cnocie. *RejZwierc* 239; Przyrodzone ieft męstwo temu Pretwicowi/ Ociec iego on sławny brát był Hektorowi. *PapPan* H4v.

brat komu (4): Piłze Actor iż Delphin iefth podobny ku człowiekowi, y powiada go być bratem człowiekowi *FalZioł* IV 33c; *CzechEp* [408]; *ReszPrz* 66; *LatHar* 254. Cf *Wyrażenia*.

Wyrażenia: »czartom brat«: Ktory [*Aleksander VI papież*] iakim był wżetecznikiem [...] y czártom brátem, wiele mowić nie trzeba *CzechEp* [408].

»dyjabłow, dyjabłu brat« (2): [*Ksantus*] Do Ezopá hárdzie mowił: O to ty milcz Dyabłow brácie/ Czyń rząd w piekielney komnácie. *BierEz* D4; ieden drugiego kácerzem przeklętym y Dyabłu bratem zowie. *ReszPrz* 66.

»łotrom brat«: [*Żydzi obrażali się*] náyzywáiąc/ tego [*Chrystusa*] iáwnogrzeźnikow przyiácielem/ á iáko náłzy Polacy mowią/ łotrom brátem/ czyniąc. *LatHar* 254.

»mniejszy brat«: także y teraz/ Izráel wedle ciáálá mnieyżzego brátá/ mowiąc ták słowy krotkimi to ieft/ Chryftyány z pogánow prześláduie. *CzechEp* 41.

Przen (33) :

a) O Chrystusie jako o bracie wszystkich ludzi (16) :

Zwroty: »bratem stać się«: To wśyftko nam pan Yezus Kryftus [...] człowyeczeństwo ná fye przyyáwłfy/ á brátem fye náłłym ftawłfy/ ípráwił. *KromRozm III* B2.

Wyrażenia: »brat ludzki«: Bog sftał fię człowiekiem/ iáko ieden brát ludzki *SkarKaz* 487b.

»brat nasz« (8): abocyem glos brata náłłego Iefuía wola do cyebye íkrziza [bibl. *Gen* 4/10] *BierRaj* 23 [przekład tego samego tekstu *LatHar* 271]; Bog á Oćiec Paná náłzego Iezufa Kryftuía/ ktory fię zftał y Oycem náłzym przez tego brátá náłzego *BibRadz* I 7; gdzie iuż ieft brát náłz ftárfzy: [...] tám y my brácia podleyzy [...] będziemy *CzechRozm* 65; Brátem fię náłzym náywya Christus *CzechEp* 338 marg, 338; *LatHar* 271; ktory [*Chrystus*] ieft brátem náłzym/ krwią náłzą *SkarKaz* 245a, 551b. Cf »brat i Bog«.

Szeregi: »brat i Bog«: gdzie brát náłz y Bog náłz kroluie. *SkarKaz* 551b.

»oblubieniec i brat«: Wnidźcie do wefela y kroleftwá wam od Chryftuía oblubieńcá y brátá zgotowánego. *SkarKaz* 552a.

»Pan i brat; brat a Pan« (2 : 1): słyłzyłz że brát twoy á Pan twoy [...] wzięt ieft do niebá. *RejAp* 100v; [abychmy byli rządzeni] duchem thákim iákim był rządzon Kryftus Pan y brát náłz miły. *GrzegŚm* 65; *CzechRozm* 204v.

»brat i uczeń natury naszej«: iż nam fię sftał podobnym/ iáko ieden z nas brát y vczeńnik náłzy. *SkarKaz* 487b.

b) O człowieku jako o bracie Chrystusa (17) : [Modlitwę] offiaruie tobie [...] dziecię twé pán nałz Iezus kryftus/ za grzechy bratow fwych *OpecŻyw* 143v; Tać się obietnica na wybrané ściąga ktoré łobie Chriftus miałto namileifzych bratow obrał *MurzHist* O2v; król rzecze iem [...] Ilé żeście vczynili iednému ftych bratów moich namniéifzych/ mnieście vczynili. *MurzNT Matth* 25/40; Thy świádectwá y roznice chćiałem przywieść tobie vbogi człowiecze/ á wierny bráćie y wierna śiołtro Kryftułowá *GrzegŚm* 16; Kto ieft brátem/ śiołtrą/ y mátką Chriftułowá. *WujNT* s. 133, *Matth* 12/50, *Mar* 3/35.

Zwroty: »brać, przyjąć, wziąć za brata, braty« (3): P. Kryftus Syn B. mowi. [...] bierzćie łobie N. zá brátá fwego *KrowObr* 46v; [dobrotliwy Pan] przyjmuie cie zá włałnego brátá fwoiého *RejPos* 168; Iełli tedy Syn was wybáwi/ iełli was zá bráty weźmie: prawdźiwie wolni będzćie *SkarKaz* 489a.

Szeregi: »syn (Boży), (a, i) brat (Pana Chrysta, Chrystusa, Chrystusow)« (6): kotrys tak vmilował człowieka zes go przezwał fynem fwoiem bratem fwoiem a prawie przebranem ftworzeniem fwoiem *RejPs* 220v; pan Kryftus łam dozwała nam tego/ ábyłmy łie łyny Bożemi liczyli á bráty yego *GliczKsiąż* D3v; Pułłczam to mimo łie/ że nas czyni [...] krolewicámi/ á co więczłłá y łyny Bożemi/ bráty/ łiołtrámi/ mátkámi/ Páná Chryftułowemi *Leop* *A3v; á iżby [dziecię chrzczone] łie y modlitwy łwoie ofiarowáło [...] Pánu Bogu/ záwždy świátobliwie żyiąć iáko Syn Boży/ á brát y członek Páná Chriřtá *KarnNap* Cv; [od chrztu ludzie chrześcijańscy] poczynáią być łynmi Bożymi/ bráty Páná Chriřtułowymi/ á kroleřtwá niebiełkiego dziedzicy. *KarnNap* C2v; [Pokuta] znowu cię łynem y brátem Páná Chriřtułowym vczyni. *KarnNap* C3v.

»brat i społdziedzic«: weźmiem włzytko czego czekamy/ [...] y kroleřtwo [...] kotrym łię [Chrystus] z námi bráty łwemi y łpołdziedzicmi dźielić będzćie. *SkarKaz* 210a.

2. Współplemieniec, rodak; współwyznawca; towarzysz, przyjaciel, sprzymierzeniec; frater *Modrz, PolAnt, Vulg* (923) : z żaluycie łie iego botz ieft człowiek/ wałz brát/ z wałłého pokoleniá *OpecŻyw* 129v; *HistJóz* B4v; *MiechGlab* 52; *RejRozpr* Cv, C4; ábyłcye łye odłączáli od kaźdego brátá chodzącego nyerządnye [bibl. 2.Thess 3/6] *KromRozm II* g3v [przekład tego samego tekstu *WujJud ktv, CzechEp* 30]; *BielKom* D2; Słtałem łye iák cudzozyemyec miedzy bráty łwemi *LubPs* P6v; *RejWiz* 187v; *Leop* *B2, 2.Reg 15/20, 4.Esdr 12/11, Is 19/2, Rom 16/23 (12); Kto kogo nágáni w łłáchełtwie/ [...] dwá [slachcice] máią przyłádz/ że ieft nam brát z oycá/ á cztery z wtorego álbo z trzeciego pokolenia/ iż ieft Sláchćic. *UstPraw* A4v; *RejFig* Bb; *RejZwierz* 43, 84v; Przez to słowo Brátá rozumiey ty kotrzy łą przyłączeni w przymierze Páńłkie *BibRadz I* 113v *marg*, I 3 *marg*, *Deut* 23/19, 20, 4.Esdr 12/11, Rom 14/21, 2.Thess 3/15; Sądziádá zábic á Tátáryzná [...] nie iednákowa rzecz ieft: [...] bo owo brát/ á owo nieprzyiáćiel Koronny. *OrzRozm* L; pies drugi kotry ná łáńcuchu był/ zerwał łie mocą z łáńcuchá á ráłował plá brátá fwego. *BielKron* 114, 395v; *GrzegRóżn* B3; Czechy téż Brátry łwé w oczách fwych mamy *OrzQuin* R4v, A4, T2, T4 *marg*; *Prot* Cv; *RejAp* 10; *RejPos* 334v [2 r.]; Stroi łie by ná woynę/ w łáfiedzctwie ná bráty. *BielSat* C4v [idem *BielRozm* 23], D3v, Ev; *KwiatOpis* B3; *GrzegŚm* 12; *RejZwierc* A2v, 61, 158, 190v; *BielSpr* c; *WujJud ktv*, 131; *RejPosWstaw* [143³]; *BudBib Eccli* 29/32 [34]; *HistHel* D; Opowieł imię łwoie brátom moim/ wpořzod zboru chwalić będe cię. *BudNT Hebr* 2/12, d3, Rom 16/26, 1.Cor 1/1, 5/12, Eph 6/23 (8); *KarnNap* G2v; *ModrzBaz* 127; Więcey łobie pożytek włzytkiego domu Bożego ważyć mam/ á niźeli iednego brátá

wolą. *SkarJedn* 188, 12, 189; *SkarŻyw* 173, 292; *CzechEp* 30, 40, 96 [2 r.]; Apościołowie Páńscy [...] w domv v ktoregokolwiek brátá z wiernych/ íschadzki y nabożeńítwo odpráwowál[i]. *NiemObr* 22; *BielSjem* 23; (*did*) Báran Práwy mowi. (-) STárzy ludzie/ gdy żony íwe ítroili w ízáty/ Strzegli íe ze wízyftkich ítron kólztu y vtráty. [...] Mym brátem ízubkę podízył/ nie dbáli o lífy *BielRozm* 29 [*idem BielSat* D3v], 23, 34; *RybGęśli* C3v; Brátem też pímo zowie człóweká tegoż narodu. *WujNT* Xxxxx3v, 187, *Rom* 14/13, 15, 15/21, 16/23 (33); *GrabPospR* K4 [2 r.]; *PowodPr* 71; *SkarKaz* 83b, 636a [2 r.]; niechayby [...] káždy *homicida* ízláchćicá brátá íwego [...] był powinien dáć *pro poena publica* [...] pewną íummę píeniędzy *VotSzl* D3; *CzahTr* G3v; *KlonFlis* H.

Zwroty: »być brat(em)« [*w tym: komu* (4), *kogo* (1)] (5); pan Thoder bil brath panv náschemv *LibLeg* 11/61; Byłem brátem Smokom/ á towarzysímem Struóm [*Frate fui draconum et socius struthionum*] *Leop Iob* 30/29; *BudBib Iob* 30/29; [*bogaty*] niech íię íszczodrobliwością vkázuie być vbogiego brátem [*fratrem Modrz*] *ModrzBaz* 68v; Dżiedźicowi íszczodremu káždy chce być brátem. *KlonWor* 55.

»mieć, przyjąć za brata« (1 : 1): jakobych go ja mógł za brata mieć, który mogąc nie tylko mię sam nie ratuje, ale i drugie przy sobie zabawi, aby mię iny nie ratował? *Diar* 77; íeíliby íię potym [*wszetechny Koryntczyk*] vpámíetał y vkáiał/ żeby go zás gotowi byli przyjąć zá brátá *CzechEp* 29.

Wyrażenia: »brat bławatny«: *WierKróc* A4v cf »brat szary«.

»brat (nie)blądzący, obładzony; blądzący brat« (4 : 1): tákći brátá blądzącego ízukáią. *CzechEp* 95; A záz ten/ co íię o blądzącego brátá ítára/ onego piekielná hydrá názywa *CzechEp* 96; íłychałże to kiedy który żywiący/ áby brát nie blądzący/ przeciw blądzącey bráćiey/ ták íe miał záchowác *CzechEp* 95; ázáz też brát [...] ná wygnánie brátá obładzonego fołdrue? *CzechEp* 96, 96

»(namilejszy) bracie w Bogu (Panu Krystusie); moj namilejszy w Panie Chrystusie bracie« (3 : 1): *LubPs* A3; Do Bogomysłnego czytelnika. Moy namileyfzy w panie Chrístuśie bráćie *KwiatKsiqz* Q3v; Vpominamćię Bráćie w Bogu *SkarJedn* 186; *SkarŻyw* 82. Cf »krześcijański człowiek a brat«.

»fałszywy brat«: náíz fałszywy brát odprzyśiągłzy íię prawdy [...] íuż mnie z íńszymi potwarza *CzechEp* 56.

»krześcijański brat; brat krześcijański barzo miły« [*w tym V* (1)] (5 : 1): Oítáteczná namowá ku Krześciánńkiemu brátu. *LubPs* ggv, A5v; Do wízelkiego brátá krześcíjánńskiego Przedmowá. Marćiná Krowickiego. *KrowObr* Cv; *RejAp* AA2, AA5; Ty Chrześcíjánńki bráćie/ [...] pomożze mi Páná Bogá prośíc *WujNT przedm* 27. Cf »brat i przyjaciel«.

»moj (miły, namilszy, poczćiwy, wierny) (a) krześcijański bracie (jedyne)« [*szyk zmienny*] (37): moy miły wierny á krześcíjánńki bráćie/ íłufznieby cie tho rułzyć miáło *LubPs* A4v, A5v [2 r.], A6, ggv; O moy Krześcíjánńki bráćie íedyny/ coíz rozumieíz [...] z íáką wolą íe maíz ku niemu [*Pismu św.*] mieć? *Leop* *A3v; A ták moy miły káždy Krześciánńki Bráćie [...] nic íe nie lękay *RejAp* BB6v, 3; Weítchnííz też ty nędzniku vbogi á Krześciánńki bráćie moy miły *RejPos* 205, 140, 148, 173, 179v, 186 (16); Strzelźze íe ty tedy moy miły á krześciánńki bráćie/ wízelákiego złego [...] rozumienia około tey świętey ípráwy wieczerzey Páná Kryftuowey [!] *RejPosWiecz*² 96; A tu íuż maíz moy miły poczćiwy á Krześciánńki bráćie dwá ítany íwoie íáko tákó odpráwíone *RejZwierc* 115v, 121v, 126v, 127, 129v, 176 (11); A więc to rozum/ moy namilfzy Chrześcíjánńki bráćie/ prze kęs rofkolfzy [...] podiąć ták wielkie męki *WerGośc* 227. Cf »brat i towarzysz«.

»brat mniejszy, namniejszy«: (2): *Paprup kt*; Cyprian S. chwali pokorę Piotra S. iż od Pawła ftofowany [...] Piotr przyzwolił y wstąpił brátu mniejszemu *WujNT* 655.

»namilszy (a wierny) brat; brat miły, namilszy« (6 : 3): Iako y namilszy nález brát [*dilectus noster frater*]. Paweł/ wedle dány iemu mądrości/ nąpiłał wam. *BudNT 2.Petr 3/15* [*przekład tego samego tekstu WujNT*], *Eph 6/21*; bá y X. K. by miłował [*nas*] y zá brátá miłego ważył *CzechEp 22*; [*wszystko wam oznajmi Tychikus*] z Onezymem namilszym á wiernym brátem [*cum Onesimo carissimo et fideli fratre*] *WujNT Col 4/9, Eph 6/21, Col 4/7, Phil 16, 2.Petr 3/15*; A ia wam namilszym brátom moim [...] życzę *SkarKazSej 707a*. Cf »brat i sługa«

»namłodszy brat«: *Paprup A2 cf* »brat i sługa«.

»nędzny brat«: Tákžec nález myfliwcy/ po dziłiefyże látá/ Wodzą Chárty ná smyczy/ ná nędznego brátá. *RejZwierz 128v*.

»pan ewangelicki brat«: áli Pan Ewangelicki brát/ co mię báržiey niż przedtym miłowác miał/ o zdrowie/ máiętność/ y poćiwość mię poćiągnie. *PowodPr 45*.

»brat podły, brat pokorny« = *frater humilis PolAnt, Vulg* (2): Lecž fię niech chwali brát pokorny/ w wywylzeniu swoiem. *BudNT Iac 1/9*; A niech fię brát podły chlubi/ w podwyższeniu swoim. *WujNT Iac 1/9*.

»prawy brat«: Y nieynáczey iedno iako nápráwego brátá przyfluffáło náwśsemem iem fie chciał záchowáwác *RejPos 51v*.

»rowny brat« (3): słuchay/ co tu o sobie wielcy miłónczy Páńscy powiedáią/ Iżem ia rowny brát wález *RejAp 10v, 10*; szkarada odsobie rownego brata rana *ActReg 30*.

»brat szary«: Nie gardźmyśl iuz powieścią y brátá lzárego/ Pożytetzniefzac tzałem niżli bławatnego. *WierKróc A4v*.

Szeregi: »brat i biskup« (2): Bráth y spólny Biskup nález Lucyanus *SkarJedn 186*; Iam tedy zezwawży bliżkie wżytki bráty y Biskupy/ [...] łamem pierwey kopác począł *SkarŻyw 566*.

»nie krześcijanin ani brat«: á nye krześcijaninem áni brátem/ ále obcym y nyeprzyyaćyelem nam yełt [*kto nie ma Kościoła za matkę*] *KromRozm III Q2v*.

»krześcijański człowiek a brat« (2): Ku káždemu Krześcijańkiemu człówieku/ á bráthu w Pánu Krytulié/ krotka przedmowá. *LubPs A3*; Zámekájąc ty Kłyęgi tu będzie przemowá krotka do káżdego Krześcijańkiego człówieká y brátá *RejZwierc 184*.

»brat i pomocnik«: Włzákžem rozumiał zá potrzebną/ połác do was Epáphrodytá brátá y pomocniká y społ zemną boiującego *WujNT Philipp 2/25*.

»brat i powinowaty«: Ktory [*antagonista wyznaniowy*] mnie záwżie iako brát y powinowaty z wielkiey dobroći swoiey [...] kędy mógł łzczypał *CzechEpPORz *2v*.

»(służebnik) brat a (i) przyjaciel; przyjaciel i brat« (5 : 2): ten Zid ma wiele przyacziol y bratow *LibLeg 11/61v*; [*Bogacz w Ewangelii*] prosił/ áby [*Abram*] połał kogo z vmárłych do brátow á do przyacyoł swych *GliczKsiąż G8v*; [*Waszej Miłości*] służebnik/ brát/ y przyaciél wielki. *OrzList f3v, f3v*; Przyacielowi swemu y brátu Krześcijańkiemu bárzo miłemu. *RejAp AA2*; słyzylz iż go Pan twoy brátem á przyaciélem swoim názywa. *RejPos 356v*; *BudBib Eccli 29/13*.

»sąsiad i (albo) brat« (2): pomócilem się nad nieprzyjacielem zabywłfy łamfiada/ albo brata swego. *SeklKat* I4; iako szable swey ná ląsiadą y bratá dobywać małz? *SkarKaz* 313b.

»brat i sługa; sługa i brat« (7 : 4): *BudNT Eph* 6/21; iako namłodzi Brath i Sługa W:M: wżitkich [...] powiem *PaprUp* A2, kt, A2v, K4v; á poślaliśmy Tymotheuszá bratá nálezgo/ y ługę Bożego [*fratrem nostrum et ministrum Dei*] *WujNT 1.Thess* 3/2; Co się zemną dzieie/ wżytko wam oznaymi Tychikus namilży brát/ y wierny ługá/ y towarzyż w Pánu [*carissimus frater et fidelis minister et conseruus in Domino*] *WujNT Col* 4/7, *Eph* 6/21; *CzahTr* F4, G3v; *SzarzRyt* *Szarz nlb* 2v.

»brat i (i też, a) towarzyszz; towarzyszz, brat« (5 : 1): *OrzQuin* X2; *RejPos* 249; A zátym vale moy miły počíwy brácie y towarzyżu. *RejZwierc* 268v; ále ten Opiekun [*cesarz turecki*]/ onego co się do niego wćiekł/ naprzod się zwał przyjacielem/ towarzyżem/ brátem/ á potym Pánem. *ModrzBaz* 128; [*Rzeczy tej*] dobrze świadom/ ten co tu ieft brát y towarzyż moy w káplánstwie Speciofus. *SkarŻyw* 589; Ia Ian/ brát wálz y towarzyż w wćíku/ y w krolestwie/ y w ćierpliwości w Chriřtuřie Ieřuřie/ byłem ná wyłpie/ którą zowá Pátmem [*frater vester et particeps in tribulatione ...*] *WujNT Apoc* 1/9.

W przen (2) : Głos krwie bratá mego (piřze ták Innocentius Papieř do Cefarzá Arkádyuřa) Ianá [*řw. Chryzostoma biskupa*] woła do Bogá przeciw tobie Cefarzu [*bibl. Gen* 4/10] *SkarJedn* 131 [*przekład tego samego tekstu*] *SkarŻyw* 90.

a. *Formuła grzecznościowa; w stosunku do równego stanem podkreřla równość i bliskość, natomiast w stosunku do niższego stanem zawiera bąđż to odcień ironiczny bąđż to podkreřlaną uprzejmość; występuje najczęściej, w V; frater PolAnt, Vulg (518) : LibLeg 3/33v, 10/95 [2 r.], 10/95v [2 r.], 10/96 [5 r.], 10/96v (24); Rzekł mu [malpieř żołwiowi]/ brácie czemn řtoiřz *BierEz* Qv, A2, L4v; Wiedzcie go zařie ku Pilátowi memu bratu *OpecŻyw* 122; *MetrKor* 38/321; Co owo ná myćie řiedzi řłucha furmánow řpowiedzi Chodz řam brácie po odpráwę *RejRozpr* C4v; *RejKup* e4; *LubPs* A6v; *KrowObr* 83; pomoř Bog brácie *RejWiz* 147, 72, 127, 180v; *Leop 3.Reg* 9/13, *Ier* 22/18; Rzekł řtáry [*kardynał*] do młodřzego ćicho iuř ták brácie *RejFig* Cc7v, A3, Bbv, Cc2v, Cc6, Cc7v, Eev, Ee4; *RejZwierc* 100v, 122v, 136v, 143; TEdy rzekł Ráfáel Tobiařzowi/ Wiefz brácie w iákimeř řtanie odszedł od oycá twego. *BibRadz Tob* 11/1 [2] [*przekład tego samego tekstu BudBib*]; *BielKron* [332²]v, 434v; *KochSat* B; *Prot* C2, C4v; [szlachcic] rzecze do chłopá: brácie/ záložylem řie ia o the kápluny s towarzyżem mym *GórnDworz* T6v, P5v, Q, Qv, Q8; [řmierć do starego] á czego chceřz brácie? *RejZwierc* 170, 29, 50v, 151, 232a, 232b [2 r.] (19); *RejZwiercTrzec* Aaa2v; *BudBib Tob* 11/1 [2], 4.*Esdr* 1/38; *BudNT Philem* 7; *CzechRozm* 77; *PaprPan* B2v [2 r.], E3v, K, Lv, Z3, Bb3v, Cc3v; Nie gornie o řobie trzymay/ Brácie/ ále się boy *SkarJedn* 185, 139; *SkarŻyw* 134, 171, 184, 414; *KochFr* 29, 94; Grob tu brácie ieft Poety z narodu Polřkiego [...] / grob KOCHANOVVSKIEGO. *KlonŻal* C4, D3; *KochSz* B2; *PudłFr* 7, 53; *GórnRozm* G3; *PaprUp* H2, H4v; Brácie/ drogié to řiodło? *WyprPl* A4v, B3, B4v [2 r.]; *RybGęřli* C3; *WujNT Act* 21/20, *Philem* 7, 20; *SiebRozmyřl* H4v; *CiekPotr* 45; A ták małży [!] dořtátek rádžeć brácie řzanuy *CzahTr* C, C, E3; *PaxLiz* C; Przypláciřz tego coř w kuchni iadł brácie/ Tu przy nogácie. *KlonFlis* G4, D3, E, E2, E2v, F (12); Ták brácie prořnujący/ wykłádamy ćiebie *KlonWor* 45, [*]v, **, **2 [2 r.], 3, 4 (18).*

*W połączeniu z rzeczownikiem [w tym z imieniem własnym lub z przezwiskiem (19)] (57): Rzekł mu záiać/ żołwiu brácie/ Nieradbych ia twoiey řtácie *BierEz* L3v, Nv, O2, Rv [2 r.], R2; A tak*

braczie kotku miły Zacznieifficz to niż ti bily Czo fie o lewka kufily *RejRozm* 405; witay brácie Rurála/ dawnofwa fie widzyála. *GliczKsiąz* H7v; *Leop Act* 22/13; A Po czemuś Włodárzu/ brácie przedał żyto *RejZwierz* 137, 136v; ábych to brzemię nośić miał/ ktore mi tu kfiądz Kurfierft brát przczytác raczył *BielKron* [332²]v, [332²]v, 434v; *GórnDworz* R3; *RejPos* 283; Alboć brácie kráwczé nogieć/ Albo miewałz krotki łokieć *RejZwierz* 234v; (*did*) Luciper. (–) Bá wyrzy Cerberze brácie Co to tám ktoś/ v drzwi plećie. *MWilKHist* D4v, E [2 r.], K2v; Chwałę twą rzecz/ gościu brácie/ Bo nie przydziefz ku vtrácie. *KochFr* 3, 68, 114; *KochSz* C3; *WujNT Act* 9/17, 22/13, s. 435; HEy brácie Liżyczopie/ toć mnie telkność zdiełá *PaxLiz* C4, C4; Przetoż iuż nie wiem czemuś wždy ták chćiwy Polaku brácie/ máiąc tákíe niwy. *KlonFlis* C2, G2, H3, H4. Cf »pan brát«.

Wyrażenia: »brat miły, namilszy, umiłowany; miły brát« (5 : 2): *LibLeg* 4/26v, 11/33; Tákżec y przypráwny gmách y kofztowna fzáta/ Nic náłżego miłego nie ozdobi brátá. *RejWiz* 46v, A8v; Gdy do Turka piŕze [*Wasył car moskiewski*] przydawa k fwe mu Tytułowi/ brátu náłżemu vmiłowánemu *BielKron* 429v; przez [...] Krolá Polkiégo/ [...] z iednéy ftrony/ á Bodzántá z drugiéy ftrony brátá náłżego namillżégo/ Bifikupá Krákówkiégo [*strony w sprawie dziesięcin*] [...] dáli fie ná náłż wyrok. *SarnStat* 183, 1081. Cf »brat i przyjaciel«.

»miły, namil(ej)szy bracie; bracie miły, namilszy« (57 : 52): A gołpodárz go [*gościa swego*] zopytał: Miły brácie co to działálfz /Iż na łyżkę tákó dmuchálfz. *BierEz* S3, Bv, C, N2v; *RejRozpr* A3v; *RejKup* n3v, q6, r3v, s8v; *KromRozm I* B3, C4v; *MurzHist* H4; Ba miły bracie teści i to ludzie a barzo vczeńi i zacni byli/ ktorzy pana Chriřtuła [...] zamordowali *MurzNT* 126; [*Chłopiec*] rzekł po cichu Rurałowi/ miły brácie [...] dzyerzłz fémną/ zyffczem tu wnet. *GliczKsiąz* I; Ty miły brácie ktory s tąd bédziefz miał pożytek/ [...] Vkáż tę przyřtoyną wdźięczność Piłárzowi temu *GroicPorzRej* C4; *KrowObr* 149v; Powiedzyał on fwięty mąż/ ták ieft brácie miły/ Toć nawiętŕze do gniewu ty przczyyny były/ Ktorych ia iuż tám dawno nie mam ná pámięci *RejWiz* 184v, 111v, 116v, 143v, 158v, 159, 170v, 177v; *OrzList* a4, b2v, c; *RejFig* Cc, Cc7, Ee4; Ale pánie poborcá/ tobie brácie miły/ Y w nocy ftepy tłuka/ boć mieřzek nábiły. *RejZwierz* 101v, 130v, 136v; *OrzRozm* C3v [2 r.], Dv, D4v, F2, F3 (13); *BielKronCies* Mmmm3; Dabis hanc veniam mi frater [...] dopuścifzmi tego miły brácie *Mqcz* 480a, 337b; *OrzQuin* Ev, E4, L2v, X2v; *SarnUzn* B3v, E5; *RejAp* 85v, 126, 161; *GórnDworz* S6v, T3, T6; [*Ubogiemu człowiekowi*] rzekł Anioł: Miły brácie vkaż nam drogę do miálthá *HistRzym* 29; *RejPos* 6, 23, 75 [2 r.], 114v, 171; Do tego co czytał ty kfyęgi. A Prawdá brácie miły iż cie iákoś telżno *RejZwierz* 207, 53, 122v, 173v, 175v, 225 (16): [*Anioł*] Heliařzu powiáda/ wftáñ iedz miły brácie *HistHel* C3v, B3; NAVCZYCIEL. Witayze brácie miły: Pan Bog ci niech da dobry dzieñ. VCZEN. Y tobie tákże *CzechRozm* 11, 40v; *PaprPan* Cc3, Gg; Káplán mowi. NAmileyřzy brácie/ zá ty wfzyřtki y zá infze grzechy twoie/ mářz ferdecźnie záłowác *KarnNap* C4v, C2v, C3, C4v, D2, D4v (9); *SkarJedn* 249 [2 r.]; Nie ták/ brácie namillřzy/ ále obroćić fie teřz mářz do řwiętych zakonu nowego *SkarŻyw* A5, 364, 440; Cerberus. Milcz Luciprze brácie miły *MWilKHist* E4; *WerGośc* 248; *CiekPotr* 71; Pewienem tego brácie namillřzy/ iż pánowánie náłze y vpada y řtoi modlitwámi kápláñřkimi. *SkarKazSej* 680b; *KlonWor* 59.

»moj bracie; bracie moj« (22 : 4): Do tego czo czedł thy Kfiąřzki. ROzumiem to moj brácie iż nie wfzítko wfzędzie Coś tu czedł/ po twey myřli podobác fie będzye. *RejWiz* Cc3, 57v, 66, 78v,

89v, 157v (11); Wziął tedy Prorok ciało męża Bożego [...] Y pogrzebił go w grobie swoim: y płakali nad nim. Ach ach moy bracie [*heu, heu mi frater*]. *Leop 3.Reg 13/30* [*przekład tego samego tekstu BudBib*]; Do szącunkarzą cudzych spraw. Nie szącuyże moy bracie/ iedno co iest prawdá *RejZwierz A4, 140v, 143v*; rzekł Thobiałz Aniołowi/ powiedz mi bracie moy Azarya ná co sie nam przyda owá zołć y wątrobká rybia [*bibl. Tob 6/7*] *BielKron 97v; RejPos 357v; HistLan ktv, F5; BudBib 3.Reg 13/30; PudlFr 31; BielRozm 34; KochFrag 25; CzahTr Cv, Lv; GoslCast 3. Cf* »pan i brat«.

»moy drogi bracie«: Tu widziłz moy drogi bracie/ w iaki sie bład niewywikłány ludzie ci mizerni wdawią *CzechRozm 158*.

»moy bracie jedyny« (4): Rzekł młodzyeniec/ což ma być moy bracie iedyny/ Wszak bywają odpuły od męki od winy. *RejWiz 159v, 165; RejZwierz 142; HistLan A2*.

»moy, mnie miły, namil(ej)szy (poczciwy) bracie« [*szyk zmienny; w tym: moy miły bracie (119)*] (144): Pothifar sie pyta [*Józefa*] czo by sie wždy łthało A prze Bog moy miły bracie iestli czo złego wiesz Precz mię tak długo frałuielz *RejJóz G5v; RejKup c5; MurzHist P3v; LubPs gg2*; iżebyś tę chytróść y obłudę tego Antykrystá tym lepiej wyrozumiał/ ty mowię/ wżelki Bracie moy miły/ ktory sie Pána Bogá boiłz *KrowObr 51, 150, Cv; RejWiz 32, 39, 42, 47, 56v (21); Leop *B4v; OrzList c3, c3v*; Ná tego co drugiemu zażrzy. Nie zażrzyłz też nikomu/ o moy miły bracie/ Gdy kto chodzi w chędozłzey/ á niżli ty szácie. *RejZwierz 123, kt, 122v; BibRadz Tob 10/14; EVAN*. Wierzę ia temu mnie miły Bracie/ bo cię znam że ná swym przeštawałz *OrzRozm H, M4*; Ku dobrym towarzyzom krotka przemowa. COż rozumielz moy namilfzy bracie *RejAp 199, 27, 66, 84v, 119, 179, 198v; GórnDworz R6, S7; RejPos 3, 60, 100, 106, 126v (38); HistLan F5v*; A tak moy miły poćiwy bracie wważywłzy to w sobie/ iáko oni niewinni á swięci ludzie [...] wćiwey słufzności [...] przełthrzegáli między sobą. *RejZwierz 267v, 27v, 28, 57, 59, 61v [2 r.] (51); BudBib Tob 10/14; NAVCZYCIEL*. Dobrze czyniłz moy bracie miły (bo cię tak zwąc wolę niżli wczniem swym [...]) *CzechRozm 1v*; Obliczże sie/ bracie moy miły/ což przez ten rok ná twym duchownym kupiectwie zyłkał/ á což wtrácił. *SkarŻyw 4, 51, 82; WerGośc 241; CiekPotr 60*; Rzecz mi pewnie ktora/ A moy miły bracie/ Coż to ledá co mowilz/ wszak ci nas wtyd zá cię? *ZbylPrzyg A3*.

»pan brat« [*w tym: panie bracie (14)*] (21): [*Kot mówi do lwa*] Ia przy swobodzie zořtawam A ti iulz tak panie bracie Racz krolowacz tu wtey kraczie *RejRozm 408*; Albo gdy ná kim kołtryłz/ barchan ná kábacie/ Popchną go iście ná zád/ odstąp pánie bracie. *RejWiz 16*; Bo y złodzyey by łzedł kráść á wżrzał tám kátá/ Wieręby sie podobno przelękl páná brátá. *RejWiz 139v, 71; RejFig Bb8v*; Bowiem iáka robotá taka też zaplátá/ A nigdy to nie chybi/ łgarzá páná brátá. *RejZwierz 124, 89v, 137v, A5v*; Dobrze by to domowym/ wiedzieć Pánom brátom. *BielKronCies Mmmm3*; á z onego bráterstwą wielkiego wnet pan brát drugiego brátá pod ławą máca. *RejZwierz 61; PaprPan X4; PaxLiz B4v, C4v*; Otoż tobie Judałzow Worek/ pánie bracie *KlonWor 3*; Vćięli mu po rámię w dziurze onę rękę; Zádáli Pánu brátu niewymowną mękę. *KlonWor 43, ded **3, 14, 20, 71*; CZęłtokroć wiele ludzi Zacnych/ Mćiwy Pánie Bracie [...] rozmawiali zemną *SzarzRytJSzarz nlb 2*.

Szeregi: »pan a (i) brat« (8): yakoz tho panv a brathv łzwemv namyleyřchemv Iego krolyewřka myłocz pan moy myłoczwy Vafchey krolyewřkyey myłoczny then tho Liřth pořlaczy iest raczil *LibLeg 4/26; Strum A2v; ActReg 88*; POřpolita to M. Pánie Stárołto, Pánie y Brácie móy M. Im

dary w człowiecze od Bogá wietźzé, tym droźźzé y rzedźzé *GoslCast* 3, 3; Ie° Mości Pánu Iákubowi Leśniowfkiemu Podczálfzemu Ziemie Lwowfkiey/ Pánu y brátu mnie Miłościwemu. *SzarzRyt/Szarz nlb* 2; Zalecam fie przy tym Miłościwey łálce W. M. bráterfkiey mego Miłościwego Páná y brátá. *SzarzRyt/Szarz nlb* 2v, *nlb* 2v.

»brat i przyjaciel; przyjaciel, (i) brat« (7 : 2): y na dobrim konczy postanowyly czego Krol ye° m. pan moy yeft wfdziczzen od V.C.m. przyaciela y brata swego mylego. *LibLeg* 11/33, 7/8, 7/104, 11/31v, 11/32a [2 r.], 32b, 32c (9). Cf »brat i sąsiad«.

»brat i sąsiad« (2): bandziesz czefzarza ymyenyem nałzym szandal y profzil yako przyjaczielia bratha y sanfzyada nałlego *LibLeg* 7/104; kthorego [zdrowia król polski] w.C.Mczy zawfzdi ziczi y fprzyyaye yako brathv y Samfzyadowy ffwemv blyfnemv. *LibLeg* 11/135v.

W przen (2) : wolność ftrące/ Iefli fie s kątem brátem iuż ták wiernie zbráce. *RejWiz* 44v; Trzecie záfię [dziecię] będzie ták złe á fwowolne/ [...] áż mu z brátem kijem muśi lekciá fylábizowác. *RejZwierc* 18v.

b. *Bliźni; frater Mącz, Modrz, PolAnt, Vulg* (171) : *SeklWyzn* d3; kto wydzi brata fwego potrzebiącego/ á zamknie miłofierdzie fwoie przeciw iemu łalka boża nie może być fnym. [bibl. 1.Ioann 3/17] *SeklKat* L4, B3, Iv, I3, L4; kto powyáda iżeby w fwyátłoci był/ á brátá fwego nyenawidzi/ yełfcze w cýemności yeft. [bibl. 1.Ioann 4/20] *KromRozm I* B4v [przekład tego samego tekstu *KrowObr* 62v]; Iefliby tedy [...] wfpomniál że brat twói [frater tuus] má co przeciwko tobie/ zołtáw [...] offiarę twoię przed ołtárzém [!] *MurzNT Matth* 5/23 [24], *Matth* 5/24 [25], 7/3, 4, 5, s. 18v, 88v; kto bogá miłuye/ áby y brátá fwego miłował. [bibl. 1.Ioann 4/21] *KromRozm II* k3; *Diar* 46; *LubPs* N3v; *GroicPorz* n4v; *KrowObr* 62v, 64, 117; Nie będziełz miał wnienawiści brátá twoiego [fratrem tuum] w fercu twoim *Leop Lev* 19/17 [przekład tego samego tekstu *BibRadz*], *Deut* 25/3, *Ier* 9/4 [2 r.], 5, *Matth* 5 arg, 5/22 [2 r.], 23 (18); *BibRadz Gen* 9/5, *Lev* 19/17, *Deut* 23/7, *Is* 41/6, *Rom* 14/10 [2 r.], 13 (13); *Mącz* 345a; Abo iáko thy możelz rzecz brátu fwoiemu: Brácie/ potrawy máło iżci wymę to źdzyebłko z oká twoiego [bibl. *Matth* 7/4] *RejPos* 170, 170 [2 r.], 178 [2 r.], 178v [2 r.], 179, 181, 343, 356v [3 r.]; Chryftus pan [...] każe y ofyáry przy Ołtarzu odbieźć/ á iść do brátá obrażoného/ y ziednáć fye snim. [bibl. *Matth* 5/24] *BiałKat* 213v; *KuczbKat* 315 [3 r.]; *WujJud* 79, 196v [3 r.]; *RejPosWstaw* [21²]v, [143⁴]; *BudBib Lev* 25/14, 25, *Deut* 22/1 [2 r.], 2 [2 r.], 3, 4, s. 109c marg; *BudNT* b7, *Matth* 7/5, *Luc* 6/41, 42 [3 r.], 17/3, 1. *Thess* 4/6; Pátrz że iż do brátá iść każe [Chrystus] nie do vrzędu *CzechRozm* 246v, 246v [2 r.]; Gdyż bierzma w oku fwem niewidziłz/ chcelz áby z oká brátá twego pręt wyrzucono? [bibl. *Matth* 7/4] *ModrzBaz* 50v [przekład tego samego tekstu *RejPos* 170, *WysKaz* 18], 64v [3 r.]; *SkarŻyw* 121; *CzechEp* 17, 29; fáłfzu nie czyń brátu fwemu *ArtKanc* M4; káždy ktory fię gniewa ná brátá fwego/ będzie winien fądu. A kto rzecze brátu fwemu/ Ráká: będzie winien rády [omnis, qui irascitur fratri suo ..., qui autem dixerit fratri suo ...]. *WujNT Matth* 5/23 [22] [przekład tego samego tekstu *Mącz* 345a, *WysKaz* 17], *przedm* 12, 36, *Matth* 5/24[23], 25[24], 7/3, 4 (37); *WysKaz* 17, 18; *SkarKaz* 209a, 279a, 313a [3 r.], 314b [2 r.], 316a, b [2 r.]; Strzeż fię káždy od bliźniego fwego/ y żadnemu brátu fwemu nie dufay. [bibl. *Ier* 9/4] *SkarKazSej* 658b [przekład tego samego tekstu *Leop*], 658b [3 r.], 669b, 672a [4 r.], 673b, 683b [2 r.], 706a; [Igranie uczciwe] Przeciw Bogu y brátu łákomftwem nie grzełzy. *KlonWor* 72.

Wyrażenia: »namilejszy brat« : Dáí panie božé abyfmy się tégo zylku rozmiłowali [...] niewięcy łobię ważąc [...] chfály świeckieí niŝ namileiŝzého brata naŝzého *MurzNT* 88v.

Szeregi: »brat a bliźni; bliźni i brat« (2 : 1): [*Pan*] pátrzy [...] ná vmyŝł twoy/ iáko gi [...] obrácałŝ przeciw bliźniemu á brátu twoiemu. *RejPos* 181v, [249]; Y nie będzie vczył káždy bliźniego ŝwego y káždy brátá ŝwego/ mowiac [*et non docebit unusquisque proximum suum et unusquisque fratrem suum dicens*] *WujNT Hebr* 8/11.

3. *Zakonnik, mnich; członek zakonu rycerskiego (107)* : [*Papież*] poŝlał z Lugduńkiego ŝeymu do wielkiego Czatta [!] Thatarŝkiego: brata Aŝcelina zakonu ŝwiętego Dominika z drugą brácią iego *MiechGlab* 18; *KromRozm I* P3; *KrowObr* 145 [5 r.]; *GórnDworz* Q2v; Ia brát Bernárdynus/ byłem ząwždy nabożny błogoŝławionej Dziewicy *SkarŻyw* 460, 15, 75, 76, 159, 183 [2 r.] (54); Tegoż czáŝfu Brát Henrik Banuarus Kontor z Tapiowá z dwunaŝcią Brátow y z dwudzieŝtą piącią iezdnych Sudowŝką Ziemię woiowáli *StryjKron* 300, 306, 308 [2 r.], 309, 310 [3 r.], 315 (25); *ReszList* 169; *BielRozm* 2; MY Brát Páweł z Ruzdorffu/ Błogoŝławionéj Pánny Máriiey domu Niemieckiego Ierolimŝkiego Miŝtrz wielki: Oznáyumiemy *SarnStat* 1085, 1086 [2 r.], 1093, 1105 [2 r.], 1106, 1120.

Wyrażenia: »brat Dominik«: [*ŝw. Piotr z Werony, dominikanin*] do Medyolánu [...] z iednym brátem Dominikiem iáchał *SkarŻyw* 373.

»brat konwi(e)rsz« = *zakonnik (nie kapłan) wykonujący niższe posługi w klasztorze; frater conversus* (2): Ciało Boleŝława fina grabie Morawŝkiego: leży w Lubiázu w korze v bratow konwierŝow. *MiechGlab* 13; Prowincyał zá iednym brátem konwirŝem/ proŝił iey [*ŝw. Małgorzaty królewnej węgierskiej*]/ áby go od kwártany modlitwą ŝwoią wybáwiłá *SkarŻyw* 161.

»brat mniejszy ŝw. Franciszka«: [*Przy koŝciele ŝw. Stanisława Szczepanowskiego w Wilnie król Jagiełło*] vŝtawił Biŝkupem [...] Andrzeia Warzyło [...] z zakonu bratow mnieyŝich ŝwiętego Franciŝka *MiechGlab* [88].

»brat rycerski«: [*ŝw. Iwo*] ŝpytał S. Duchá ná Prądniku [...] zbudował: [...] do kthorego przywiódł bráthy Rycerŝkie goŝcinne z Sáxiey *BielKron* 359v.

»zakonnikow mniejszych brat«: Láthá 1246. Aŝcellinus zakonnikow mnieyŝich brát z drugą brácią był poŝlan [...] do Chamá wielkiego Cefarzá Tatárŝkiego *BielKron* 361.

»brat zakonny« (2): Raz brát ieden zakonny [...] Przeorá o towarzyŝzá [...] proŝił *SkarŻyw* 202; *StryjKron* 320.

»brat zakonny ŝw. Pawła«: [*Jan Długosz*] na Skałce w Kázimierzu pochowan/ gdzye thám nádanie vczynił niemále brátom zakonnym S. Páwłá puŝtelniká pierwego. *BielKron* 396v.

»zakonu krzyżackiego brat«: [*Kronikę Pruską*] nápiŝał niiáki Káplán Niemiec Zakonu Krzyżackiego w Prusiech Brát/ imięnim Petrus à Dusburch *StryjKron* 288.

4. *Członek cechu rzemieŝlniczego; tribulis Mącz, Calep; contribulis Mącz* (5) :

Wyrażenia: »cechowy brat« (3): *Contribulis* [...] Cechowy brát/ z yednego bráctwá/ powiátu/ etc. *Mącz* 464b; *Tribulis* – Czechowi brat. *Calep* 1084b; Tego lichwiarz ząwoła cechowego brátá *KlonWor* 78.

»starszy brat« (2): *BielSat* C2v; Tákże ktory towarzyszył przywędruie nowo/ Ieśli witác nie tráfi/ nie będzie mu zdrowo. Wnet go vrwą y winę ftárfzy brát záłoży *BielRozm* 19 [*idem BielSat*].

5. Członek sekty religijnej (3) : [Krześcijanie] fie tákież ná troie rozdzylili/ iedni Rzymfcy/ drudzy Greccy/ drudzy Nowokrzczeńcy z brátry *BielKron* 119; Tamże w Taborze [zwolennicy *Żyżki*] żony/ dobytki/ kapłany fwe/ y inne rzeczy mieli/ á bráty fie zwáli. *BielKron* 327; Látá 1500. Alexánder Kfiądz Lithewski zebrał ludzi/ ktorzy fie mianowali bráty/ tak s Czech/ z Morawy/ s Słáfka/ iako s Polfki. *BielKron* 400.

6. bot. *Viola tricolor* L. (Rost); bratek, nazwa rośliny; flammula, flos Sanctae Trinitatis, viola tricolor Cn (2) :

Zestawienie: »brat z siostrą« (2): Bráth z síoľtrą *SienLek* 206v, X.

*** Bez wystarczającego kontekstu (7) : Frater [...] eyn bruder Brat *Murm* 166; Frater. Bruder. Brat. *Mymer*¹ 98; Dulcífime frater, Namilfzi Brácie. *Mqcz* 97b; Frater [...] Brát. *Mqcz* 136a; Habeo te fratrem, Mam cie zá brátá. *Mqcz* 151a; Optime et dulcífime frater, Naylepzy á naymilfzy brácie. *Mqcz* 266d; Frater – Brat. *Calep* 433b.

Synonimy: 1. powinny; 2. przyjaciel, towarzysz; b. bliźni.

Cf **BRACIA**, BRACIEC, BRACIENIEC, **BRATOBOJCA**, BRATOBOJSTWO, BRATOGŁOWIEC, BRATOGŁOWSTWO, **BRATOROZBOJSTWO**

TG, HS